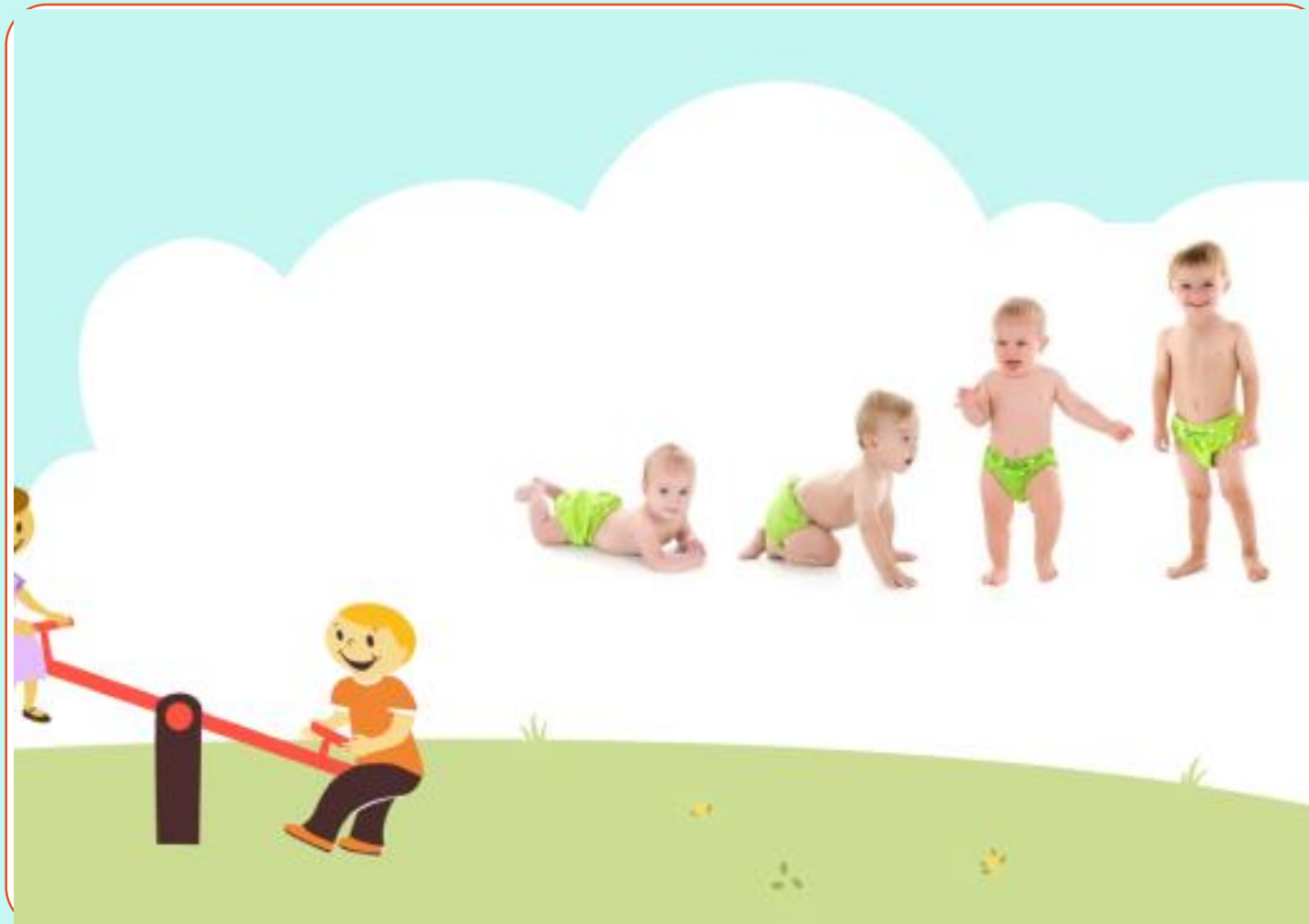

Miljokazi ranog razvoja; Prekretnice u razvoju deteta od rođenja do kraja treće godine

Mirjana Smuđa, spec. farm; mast. med. sestr.

*Svako dete ima
svoj sopstveni
tempo razvoja*

.....“Dete je dete,
Da ga volite i razumete“....
Ljubivoje Ršumović

Uvod 1/2

- U ranom detinjstvu, u uzrastu do treće godine života, deca i porodica intenzivno su usmereni na sistem zdravstvene zaštite.
- Tokom ovog trogodišnjeg perioda, dete i njegova porodica susreću se sa pedijatrom i pedijatrijskom sestrom između 12 i 16 puta.
- U tim prilikama treba posvetiti posebnu pažnju pružanju podrške za rani razvoj deteta, kroz savetodavni rad sa porodicom o značaju:
 - * razvoja sigurne privrženosti između majke (osobe koja neguje dete) i deteta
 - * motivacije i odgovarajuće stimulacije deteta za razvoj kroz igru
 - * razumevanja deteta (njegovih potreba i razvojnih karakteristika) i opažanja njegovih reakcija na različite nadražaje koji dolaze (ili ih mi iniciramo) iz spoljašnje sredine

Uvod 2/2

- Na zaposlenima u razvojnim savetovalištima (pedijatar, pedijatrijska sestra, psiholog, socijalni radnik i specijalni pedagog) je velika odgovornost da reaguju blagovremeno, objedinjujući mere ranih intervencija koje se pružaju pojedinačnom detetu i njegovoj porodici kako bi se ublažile negativne posledice razvojnih kašnjenja ili razvojnih poremećaja.
- U hospitalnim uslovima, član zdravstvenog tima je i medicinska sestra vaspitač koja pomaže da se ublaže dečji strahovi i stresori prouzrokovani naglom promenom dnevne rutine, ali i omogućava odgovarajuću stimulaciju razvoja deteta uvažavajući njegovo zdravstveno stanje.

Praćenje razvoja deteta pomoću razvojnih prekretnica

- Razvoj dece ne zavisi samo od urođenih kapaciteta ili ograničenja samog deteta već predstavlja zbirni ishod bioloških potencijala, nege i brige koju dete dobija u okviru porodice i zajednice (kroz različite ustanove koje se bave negom, vaspitanjem, obrazovanjem, lečenjem)
- Iako **svako dete prati svoj tempo razvoja i po tome je jedinstveno**, rani razvoj se uglavnom odvija u fazama koje smenjuju jedna drugu po određenim redosledima. Instrumenti u kojima se za praćenje razvoja deteta koriste razvojne prekretnice zasnovani su na toj pretpostavci.

Veštine tokom razvoja podeljene su u grupe:

- **Motoričke:** razvoj grube i fine motorike
- **Komunikacione:** neverbalne i govorno-jezičke sposobnosti;
- **Kognitivne:** sposobnost učenja, razmišljanja, rešavanja problema
- **Socio-emocionalne:** sposobnost deteta da uspostavlja i održava odnose sa drugima
- **Samopomoć/briga o sebi:** počinje od držanja flašice, samostalnog hranjenja i korišćenja pribora za jelo, samostalnost u toaletu, svlačenje i oblačenje, usvajanje navika u vezi sa održavanjem higijene

... Postoji preklapanje među njima

Uzrast od rođenja do kraja drugog meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Pozitivan Moro i drugi primitivni refleksi; u fleksionom je položaju	Prisutan refleks hvatanja šakom	Prisutan refleks sisanja i gutanja	Obraća pažnju na lica (majka)	Odgovara osmehom na prisustvo bliske osobe
Pravi simetrične pokrete ruku i nogu	Šake su povremeno otvorene	Okreće glavu prema izvoru zvuka	Reaguje na vizuelne stimulacije	Pokušava da prati roditelje pogledom
Iz položaja pronacije podiže glavu do 45 stepeni		Produkuje samoglanike/ glasove	Obraća pažnju na jarke boje i kontraste	Može kratkotrajno i samo da se umiri
Okreće glavu iz položaja pronacije		Guče	Reaguje na zvučne stimulacije	
			Prepoznaje roditelje/ blisku osobu na distanci	

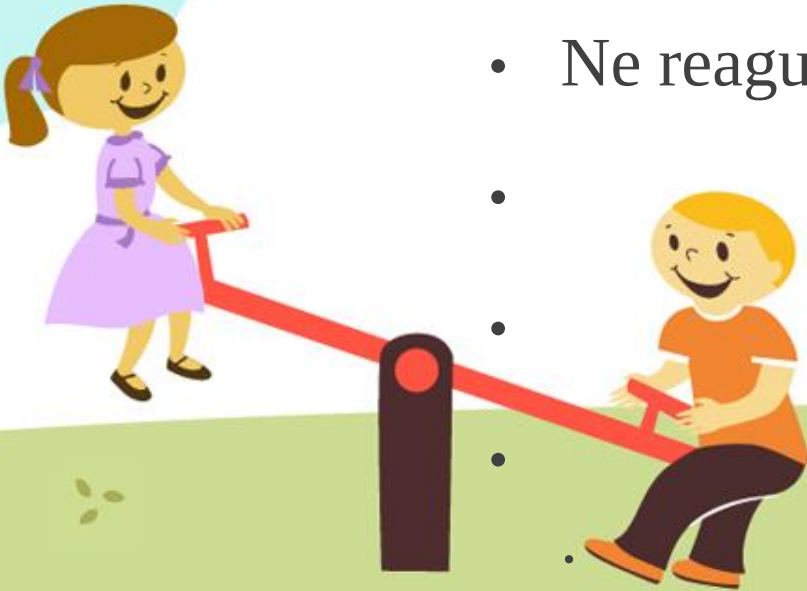

Novorođenče
staro 14 dana

Razlog za zabrinutost tokom prva dva meseca

- Ako novorođenče/odojče mnogo plače, teško ga je umiriti i ne reaguje na majčin glas
- Novorođenče/odojče ne pomera ruke i noge, prisutna hipotonija ili hipertonus muskulature
- Ne reaguje na jako svetlo ili ne prati očima lice majke
- Ne pravi zvuke
- Ne reaguje na glasne zvuke
- Spava duže od 19 sati dnevno a pri tome odaje utisak umorne/pospane bebe

Uzrast od 3. do 5. meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Drži glavu (bez pomoći)	Veći deo vremena drži otvorene šake	Jasno vokalizuje samoglasnike „aa-uu“	U kontekstu izražavanja različitih emocija- menja izraz lica	Spontano se smeje; Uživa u društvu drugih osoba
Iz položaja pronacije podiže glavu do 90 stepeni	Poseže rukama ka osobama i za predmetima	Brblja	Ostvaruje duži kontakt očima; gleda sa razumevanjem	Kada mu se roditelji obraćaju- uzvraća glasovno
Odupire se nogama o čvrstu podlogu	Širi ruke	Počinje da prepoznaje svoj glas	Pogledom proučava okolinu	Uživa u igri sa bliskom osobom
Dovodi obe ruke u središnju liniju		Glasno se smeje	Posmatra svoje ruke	Plače kada igra prestane
Stavlja ruke u usta		Različito se oglašava kada je zadovoljno, razdražljivo, gladno, srećno	Jednom rukom poseže za igračkom	Pokušava da oponaša određene radnje i facijalne ekspresije (mrštenje, smeh i dr.)
Kada je na trbuhu- odiže se na laktove, prevrće se sa trbuha na leđa i obrnuto			Prepoznaje bliske osobe	

Gruba motorika u 3/ 4. mesecu

Iz položaja pronacije
podiže glavu do 90
stepeni; oslanja se na
podlaktice

Razlog za zabrinutost na kraju trećeg meseca

- Ne gleda majku (niti drugu osobu iz bliske okoline) u oči, čak ni na kratko
- Odojče ne gleda svoje ručice, ne može da fokusira oči na predmet i veći deo vremena oči su mu ukrštene
- Ne proizvodi (ne guče) ili ne reaguje na zvuke
- Nije počelo da se osmehuje

Ako odojče još uvek ima čvrsto stisnute pesnice, obavezno .
na to treba skrenuti pažnju njegovom pedijatru!!!

Razlog za zabrinutost u uzrastu od 4. do kraja 5. meseca

- Odojče ne pokazuje ljubav/privrženost za osobu koja se brine o njemu
- Ne izgleda da uživa u okruženju ljudi
- Ima poteškoće da stavi predmet u usta sa 4 meseca
- Ne okreće glavu u pravcu zvuka sa 4 meseca
- Ne prevrće se u oba smera (sa trbuha na leđa i obrnuto) u 5. mesecu
- Ne osmehuje se spontano u uzrastu od 5 meseci

Uzrast od 6. do 8. meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Sedi uz podupiranje	Poseže za predmetima i hvata ih šakama	Vokalizuje samoglasnike i suglasnike („ga; ge; gu“ de“)	Intenzivno proučava okolinu- uključujući predmete u svom okruženju	Reaguje na dolazak roditelja; smiruje se pri njegovom povratku
Okreće se sa truha na leđa i obrnuto	Drži igračke i druge predmete sa obe ruke	Intenzivije brblja	Prinosi predmete do usta	Razlikuje poznate od nepoznatih osoba
Kada se drži u uspravnom položaju- noge odojčeta su ispružene; više se odbacuje nego što ih savija		Ponavlja slogove „da-da“	Pokušava da dohvati predmete i izvan svog domašaja; pokazuje snažno interesovanje	Spoznaje svoj odraz u ogledalu
		Pokazuje razumevanje čestih reči npr: „mama“ „ne“ „pa-pa“	Odaziva se/ reaguje na svoje ime	

U 8. mesecu

Izražena je želja odojčeta
za istraživanjem;

Fina motorika: predmete
hvata prstima i palcem.

Može da zadrži dva
predmeta.

Razlog za zabrinutost u uzrastu od 6. do kraja 8. meseca

- Ne sedi uz pomoć sa 6 meseci
- Ne poseže aktivno za predmetima sa 6 meseci
- Ne proizvodi vrišteće zvuke sa 7 meseci
- Ne poseže aktivno za predmetima sa 7 meseci
- Ne nosi sopstvenu težinu pri postavljanju na nožice u 7. mesecu
- Ne pokušava da privuče pažnju majke (osoba iz bliskog okruženja) u 7. mesecu
- Ne brblja u 8. mesecu
- Ne pokazuje interesovanje za igre skrivanja u 8 mesecu

Uzrast od 9. do 12. meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Samostalno sedi (bez oslonca)	Prebacuje igračke/ predmete iz jedne u drugu ruku	Povećava broj slogova koje ponavlja	Pokušava da nađe skriveni predmet	Traži da podeli zadovoljstva i interesovanja sa drugima
Vertikalizacija (uspravlja se u stojeći stav pridržavajući se uz predmete)	Prilikom hvatanja predmeta služi se dlanom i prstima	Razume značenje „Ne“	Stavlja predmete u usta	Može tražiti pažnju od poznatih osoba
	„Pincetni hvat“ Uzima male predmete kažiprstom i palcem	Govori proste reči sa značenjem „mama“, „baba“	Počinje da anticipira rutinske događaje od interesa	Može imati strah od nepoznatih osoba
	Koristi prste da pokaže predmet			Ima omiljenu igračku
				Pokazuje interesovanje za drugu decu

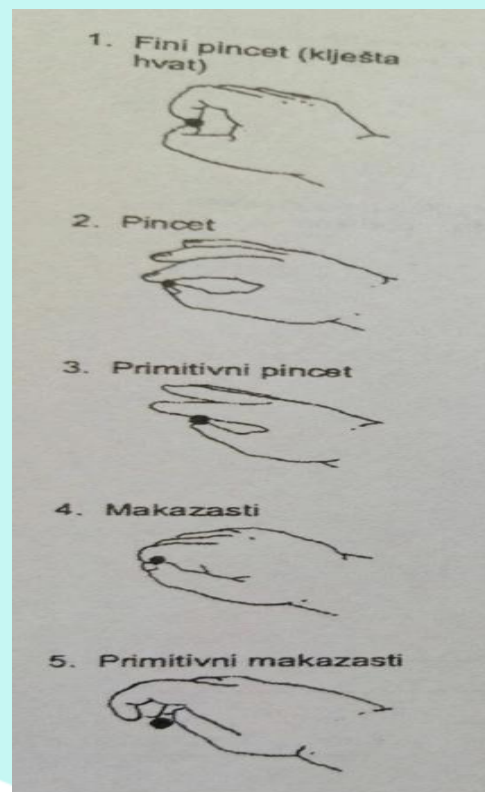

Razvoj fine motorike u 9/10. mesecu:

Hvatanje predmeta dlanom i
prstima; horizontalno
pomera predmet napred-
nazad

Razvoj fine motorike

Razlozi za zabrinutost na kraju prve godine

- Dete se ne odaziva na poziv po imenu;
- Ne održava kontakt očima;
- Ne reaguje na naloge koje mu roditelji (osoba iz bliskog okruženja) daju;
- Ne izdvaja kažiprst za istraživanje i/ili pokazivanje;
- Nije dostiglo ni jednu motoričku veštinu nasuprot gravitaciji (sedenje, puzanje, stajanje);
- Ako se ne oglašava – nije izgovorilo ni jednu reč ili nema udvajanja slogova: ma-ma, ta-ta, ba-ba;
- Gubi veštine koje je ranije steklo

!!! Roditelji bi trebalo da potraže konsultaciju pedijatra!!!

Uzrast od 13. do 17. meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Rado se uspravlja u stojeći položaj	Uzima male predmete koristeći samo „pincerhvat“	Govori nekoliko reči sa značenjem	Razume nazive predmeta: lopta, igračka i dr.	Imitira radnje odraslih ili druge dece
Samostalno stoji kraće vreme; Hoda pridržavajući se uz predmete	Koristi prste-pokušavajući da drži olovku ili štapić	Pored uobičajenih reči: „mama“, „tata“-uvodi još neke reči sa značenjem	Razume reči koje označavaju akciju: dođi, uzmi, stani, baci i slično	Drži se poznate osobe u nepoznatoj situaciji; Uznemirenost zbog razdvajanja od majke je na vrhuncu
Hoda samostalno	Koristi više jednu ruku	Govori „Ne“	Razume imena poznatih osoba	Igraju se sami (ne postoji interakcija sa drugom decom)
Čučne i ustane	Gradi kulu od pet kocaka	Roditelji razumeju deo detetove komunikacije	Posmatra i proučava kako funkcionišu igračke/ predmeti	
Udara loptu nogom. Uzima, nosi i premešta predmete		Izvršava jednostavne naloge („dođi“ i „nemoj“)	Traži predmet izvan vidljivog polja	

Pincentni hvat

(važan za procenu
fine motorike)

Razlozi za zabrinutost u vezi razvoja deteta sa 17 meseci

- Dete ima problema sa sluhom i vidom
- Ne izgovara ni jednu reč
- Ne *pokazuje prstom*, ne maše i ne gestikulira
- Ne izvršava jednostavne naloge
- Dete ne uspostavlja kontakt očima, ne uživa u maženju, ne pokazuje svoja osećanja
- Ukoliko gubi prethodno stečene veštine
- Ne žvrlja

Uzrast od 18. do 24. meseca

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Brzo hoda Trči Skače Šutira loptu	Svrsishodno koristi prste (drži olovku, štapić ili kašiku)	Koristi bar pet reči sa značenjem- osim uobičajenih	Koristi kombinaciju reči i gestova u izražavanju želja	Započinje specifičnu interakciju sa poznatom osobom; Plaši se nepoznatih ljudi
Penje se uz stepenište uz pridržavanje; Može savladati provlačenje kroz uzane prolaze; Može hodati oko velikih predmeta; Može hodati po uzanom tepihu	Šara po papiru ili podu	Izgovara prostu rečenicu- od dve reči	Pokazuje bar pet delova tela (oko, uho, glava, usta, zubi, noga, trbuh, itd.)	Oseća se uzbuđeno u prisustvu druge dece; Učestvuje u paralelnoj igri (igra se samostalno pored druge dece, ne mora da se pridruži, ali i ne kvari tuđu igru)
Stoji na vrhovima prstiju	Više koristi jednu ruku	Odgovara na jednostavna pitanja sa „Da“ ili „Ne“	Imenuje poznate predmete na crtežu u knjizi	Pokazuje kontriranje; Inati se- kada mu se uputi određena zabrana
		Deo detetove komunikacije razumljiv je i nepoznatoj osobi	Razvrstava predmete po obliku ili boji	Postaje svesno i pokazuje nelagodnost kada je pelena puna

Fina motorika u 20. mesecu:

Koristi kašiku;
Više se služi jednom/
dominantnom rukom

Razlozi za zabrinutost u vezi sa razvojem deteta od 18. do 24. meseca

- Ne može da se penje uz stepenice čak ni kada drži stariju osobu za ruku ili se pridržava uz ogradu
- Ne žvrlja
- Ne pokazuje osećanja
- Ne dolazi kod majke (osobe iz bliskog okruženja) kako bi dobio utehu ili maženje
- Ne spaja dve reči u rečenicu (na primer: veliki kamion)
- Ne može da prati jednostavna uputstva (na primer: „Molim te, daj mi loptu“)

Uzrast od dve do tri godine

Gruba motorika	Fina motorika	Govorno-jezički razvoj	Kognitivni razvoj	Socio-emocionalni razvoj
Silazi niz stepenice uz pridržavanje	Prstima drži vrh ili sredinu olovke	Koristi složenije reči i sklapa kratke rečenice od tri reči	Izvršava dva vezana naloga („Uzmi svoje cipele i stavi ih u ormarić“)	Pokazuje interesovanje; želi interakciju sa nepoznatim osobama
Hoda uz i niz stepenice-naizmeničnim iskoracima bez pridržavanja	Crta prepoznatljive oblike (linije i krugove) ili likove	Koristi zamenice- „Ja“, „Ti“, „On“	Realistično se igra lutkama ili sa životinjama	Lako se odvaja od roditelja; Razvija složeniju igru i u nju uključuje druge
Trči Igra se sa loptom na različite načine (šutira, kotrlja po nagnutoj podlozi/toboganu)	Kopira nacrtani oblik	Koristi množinu	Slaže slagalice od nekoliko delova	Pokazuje širok spektar emocija i ume da ih prepozna; Koristi toalet uz pomoć odrasle osobe – prepoznaje potrebu za pražnjenjem
Skače uz odraz sa obe noge	Koristi pribor za ručavanje (kašiku i viljušku)	Veći deo razgovora deteta razumeju i nepoznate osobe	Razume značenja složenih reči („Dobar-loš“, „Lako-teško“)	Priča o bliskim osobama i u njihovom odsustvu
Pokušava/uspeva da udara nogom prateći ritam		Oslovljava prijatelje po imenu		Opisuje osećanja drugih osoba

Podsticanje razvoja fine motorike

Pravilno držanje olovke
sa tri prsta se uči
postepeno; Prethodi mu
savladan pincetni hvat
(koji se javlja oko 10
meseca)

*Sa dve – tri godine
treba podsticati vežbe
crtanja sa kratkom i
trouglastom olovkom*

Razlozi za zabrinutost u vezi sa razvojem deteta sa pune dve godine

- Ne kombinuje dve reči
- Ne razvija govor i socijalizaciju ili gubi veštine koje je u prethodnom periodu steklo
- Ne pokazuje interes za istraživanje okoline
- Nekada se ponaša kao da ne čuje
- Ne zna svrhu predmeta koji su u svakodnevnoj upotrebi
- Ne izvršava jednostavne usmene zahteve (na primer: „Dodi“, „Donesi“, „Izvadi“, „Otvori“, „Daj“)

Razlozi za zabrinutost u vezi sa razvojem deteta sa pune tri godine

- Ne interesuju ga druga deca
- Ne može da zadrži čak ni kratkotrajnu pažnju na zadatim aktivnostima, igri, dešavanjima
- Ne zna da se igra sa igračkama
- Opsesivno ređa igračke ili druge predmete iz okoline
- Neobično i upadljivo/opsesivno ponavljanje određenih obrazaca ponašanja (na primer: lepršanje rukama, hodanje na prstima, zagledanje ruku i prstiju, fokusirano igranje prstićima, pokrivanje ušiju, stavljanje prstiju u uši, konstantno ljuljanje/rokingovanje ili okretanje u krug, samopovređivanje (na primer: griženje ruku/prstiju, itd)
- Opsesija određenim predmetima ili radnjama (na primer: opsesija vodom, svetlima, ventilatorom, svetlucavim predmetima, otvaranjem/zatvaranjem vrata ili fioka, itd.)

Zdravo i podsticajno okruženje podržava razvoj bioloških kapaciteta

Važno je
proceniti
kapacitete
roditelja/porodice
za stimulaciju
razvoja deteta

Da se ne zaboravi...

- Objasniti roditeljima da svako dete ima svoj sopstveni tempo razvoja.
- Bilo da se radi o zdravom detetu ili detetu koje ima razvojne smetnje, treba uzeti u obzir raspoloženje deteta za saradnju u procesu učenja, jer od toga zavisi prijemčivost deteta za primanje podsticaja.

Najčešći razvojni rizici...

- Sve motoričke funkcije dete usvoji i naučni potpuno samo i zato nije potrebno „učiti“ dete da sedi, hvata, stoji, hoda i sličnim radnjama.
- „Učenje“ deteta motoričkim radnjama predstavlja grubo i nepoželjno uplitanje u spontan motorni razvoj kojim se ometa i usporava normalno motoričko sazrevanje.

